

Szkoła Podstawowa nr 60

im. Marii Grzegorzewskiej Specjalna

ul. Gliwicka 148a

40-852 Katowice

RAPORT EWALUACJI WEWNĘTRZNEJ

Ewaluacja pracy szkoły w zakresie zjawiska cyberprzemocy

Obszar: Bezpieczeństwo w cyberprzestrzeni

Katowice 2017/2018

1. Wprowadzenie.

Przedmiotem zespołu ds. ewaluacji były działania szkoły związane ze wzmocnieniem bezpieczeństwa uczniów w obszarze bezpiecznego korzystania z cyberprzestrzeni. Celem ewaluacji jest poprawa funkcjonowania szkoły w zakresie działań na rzecz poprawy bezpieczeństwa uczniów w obszarze bezpiecznego korzystania z cyberprzestrzeni.

Przygotowano harmonogram pracy, a ankiety – dla uczniów oraz Rodziców – zostały opracowane w ten sposób, aby realizowały następujące obszary:

- a) zagrożenia fizyczne (grooming child, sexting);
- b) zagrożenia psychiczne (cyberbaiting, hejt);
- c) bezpieczeństwo i ochrona danych.

Badania naukowe wymagały jasnego określenia przedmiotu i celu badań. Czynności te stanowiły podstawowy krok w procedurze badawczej. Określenie przedmiotu i celu badań pozwoliło na sformułowanie problemu badań, co stanowiło pierwszy etap zadań. Sformułowanie przedmiotu badań stanowiło odzwierciedlenie głównych problemów badawczych, a także intencji badacza, którzy chcąc zapewnić obiektywizm i wyczerpujące poznanie, sięgnęli do danego wycinka rzeczywistości społecznej, wraz z procesami, jakie w danej społeczności zachodzą. Badania stanowiły sekwencję służących gromadzeniu, analizowaniu i interpretowaniu danych, koniecznych do rozwiązania problemów dotyczących faktów oraz zjawisk z dziedziny wychowania, kształcenia i samokształcenia człowieka.

Poprzez podjęte działania (ankiety) poszukiwano odpowiedzi na **pytania kluczowe**.

Ankieta dla uczniów – pozyskać informacje:

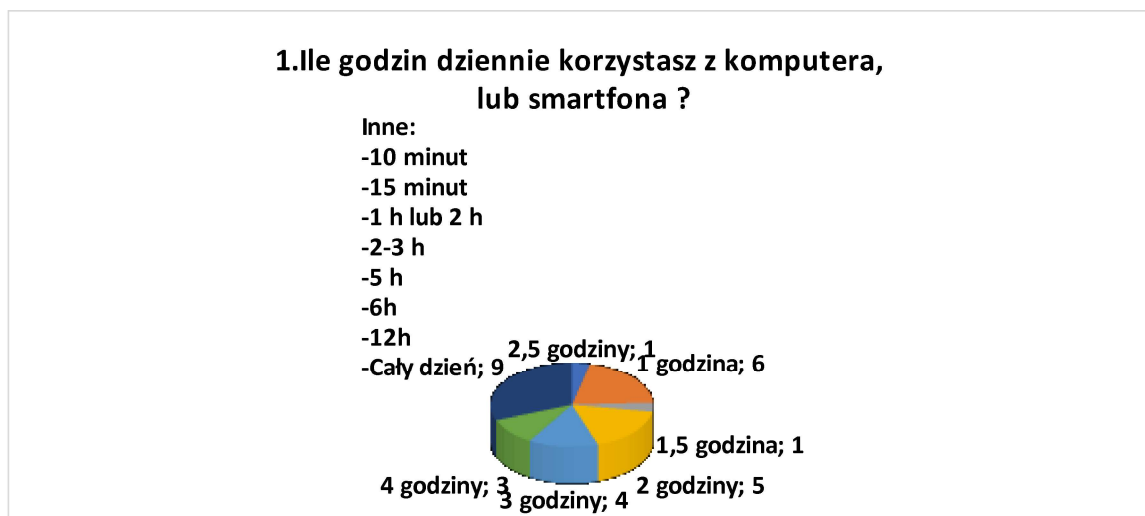
1. ile dziennie uczniowie spędzają czasu przed komputerem lub smartfonem oraz w jakim celu to robią;
2. czy nawiązują kontakty z innymi użytkownikami sieci;
3. czy udostępniają swoje dane osobowe;
4. jaka jest ich znajomość prawa w odniesieniu do nielegalnych plików;
5. świadomość zagrożeń płynących z korzystania z Internetu;
6. czy komentują i wyrażają swoje zdanie;

Ankieta dla Rodziców – pozyskać informacje:

1. czy wiedzą, ile godzin dziennie ich dziecko korzysta z Internetu oraz w jakim celu to robi;
2. czy ich dzieci nawiązują znajomości za pośrednictwem sieci;
3. jak przebiega proces ochrony danych;
4. świadomość prawa w odniesieniu do korzystania z nielegalnych plików;
5. świadomość zagrożeń płynących z korzystania z Internetu.
6. jakie emocje towarzyszą dziecku w czasie korzystania z Internetu;
7. w jaki sposób dokonuje się kontrola jakości przeglądanych przez dziecko stron.

Kwestionariusz ankiety dla Rodziców składał się z 23 pytań, a dla dzieci z 21 pytań. Badania przeprowadzono na przełomie grudnia 2017 i stycznia 2018 roku. Rozdano 57 ankiet dla Rodziców, powróciło 30 ankiet (w tym 3 niewypełnione, jako powody podano nieposiadanie sprzętu). Uczniom przekazano 57 ankiet, powróciły 42 wypełnione ankiety. Przeprowadzono również wywiad z gronem pedagogicznym, aby ustalić, jakie działania podejmowali nauczyciele, aby zwiększyć bezpieczeństwo w szkole, w zakresie cyberprzemocy.

1. Raport.

2.1. Ankiety dla Uczniów¹.

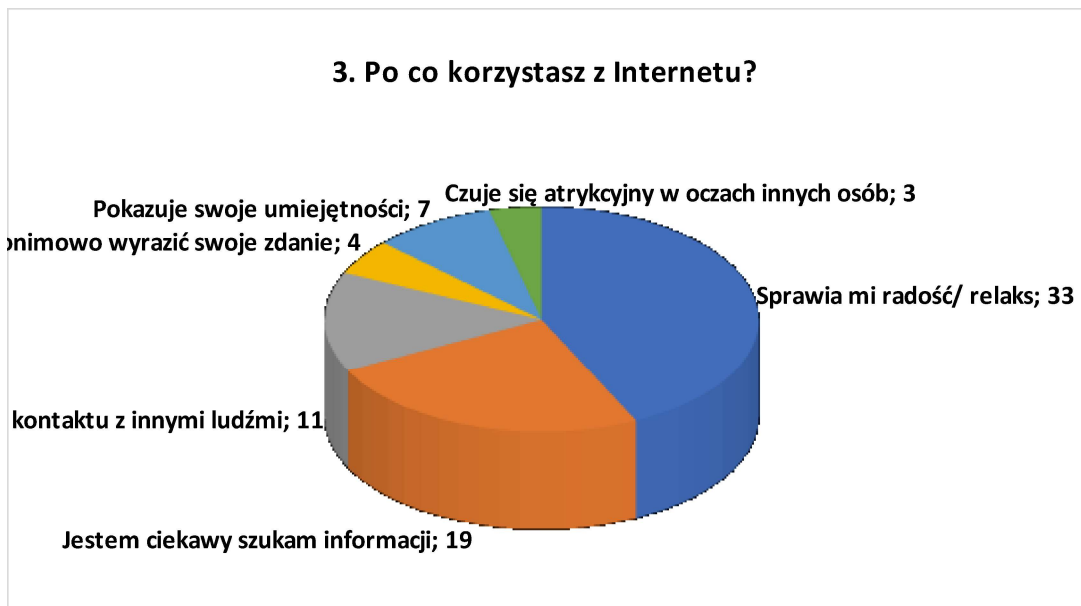
Na pytanie dotyczące częstotliwości korzystania z komputera lub smartfona 9 uczniów odpowiedziało, że cały dzień; 3 uczniów przez cztery godziny; 4 uczniów przez trzy godziny; 1 uczeń przez dwie i pół godziny; 5 uczniów przez dwie godziny; 1 uczeń przez półtorej godziny i tylko 6 uczniów określiło swój czas spędzany przy komputerze lub smartfonie na około jedną godzinę dziennie.

Pytanie drugie dotyczyło pozyskania informacji, co uczniowie robią korzystając z Internetu. Wymieniano:

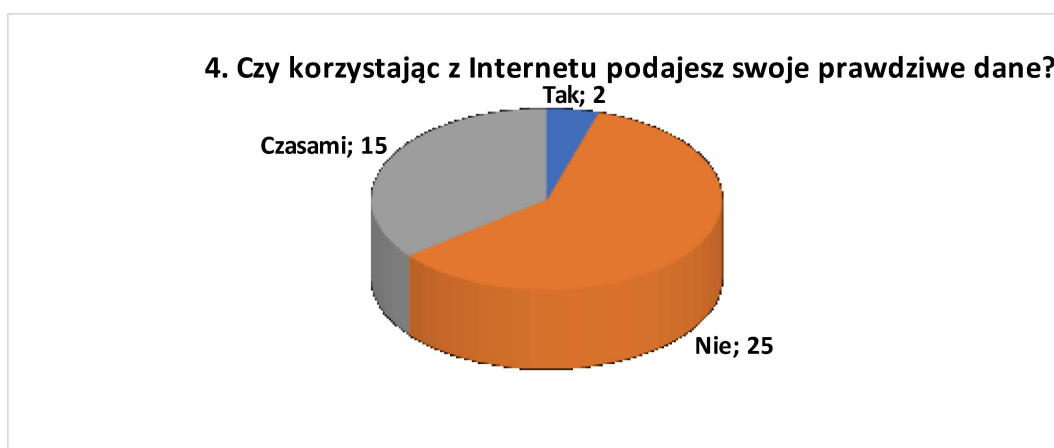
- gry (Minecraft, Ślimak Bob, Counter-Strike:Global Offensive (CS GO), Clash Royale/Taktyka, Roblox, Plants vs. zombies 2 the about time, Gry Lego Dupla, Flowers, City Car Driving, UNDERTALE, Need For Speed, POU, STAR WARS, Froggen 2, Pac Rush, GTA S, Sonic, Super Mario Bros, Fnaf, Pokemon Go, Goat Simulator, Angry Birds, Creativerse, Beam drive, Harry Potter, Lego przygoda, O katastrofie, O przeżyciu, Oceaniczne, Kreatywne, Militarne, Przetwarzania, Piłkę nożną, Ruletkę, Narty, Gry strategiczne, Gry logiczne, Budowanie);
- oglądanie filmów (bajki np. Tomek i przyjaciele, filmiki youtuberów, Minecraft, My Little Pony, Litehacks, Life Hacki, DIX, Minionki, Postaw na milion, Jeden z dziesięciu, Madagaskar, Rogate Ranczo, Planeta faktów, Terminator, O zwierzętach, O śmiesznych kotach, O piłce nożnej, O grach, O pokemonach, O rodzinie Wróblewskich, filmiki o: autobusach, grach, lego, rzezi, z komiksami z gier);
- kontaktowanie się z innymi (np. 20 uczniów dzwoni za pośrednictwem aplikacji, 4 uczniów koresponduje przez portal społecznościowy facebook, 4 uczniów kontaktuje się za pośrednictwem gier, 2 uczniów wysyła sms, 12 uczniów nie kontaktuje się z innymi za pośrednictwem Internetu);

¹ Z uwagi na fakt, że ankietowe pytania nr 2, 12, 17, 20, 21 miały charakter otwarty, różnorodność odpowiedzi uniemożliwiła sporządzenie wykresu.

- nauka (np. 3 uczniów wykorzystuje translator, 2 uczniów przyznało wyszukiwanie gotowych odpowiedzi do zadań, 4 uczniów szukało potrzebnych informacji, 33 uczniów nie uczy się za pomocą Internetu.

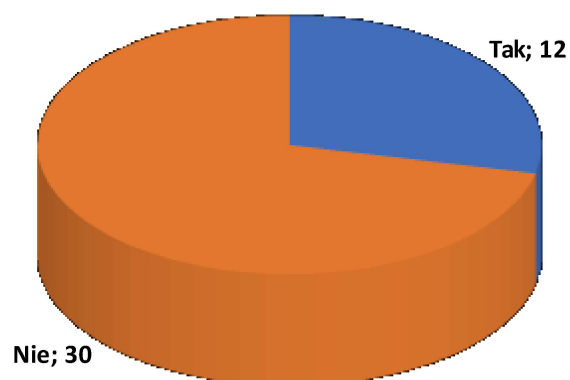

Poproszono uczniów o odpowiedź na pytanie, co do celowości korzystania z Internetu (można było wybrać więcej niż jedną proponowaną opcję). Najczęściej wybieraną odpowiedzią, bo aż 33 uczniów określiło, że korzysta z Internetu dla relaksu i radości; 19 uczniów przyznało, że była to ciekawość i wyszukiwanie informacji; 11 uczniów szukało kontaktu z innymi ludźmi; 4 uczniów chciało anonimowo wyrazić swoje zdanie; 3 uczniów dzięki Internetowi mogło poczuć się atrakcyjnie w oczach innych osób.

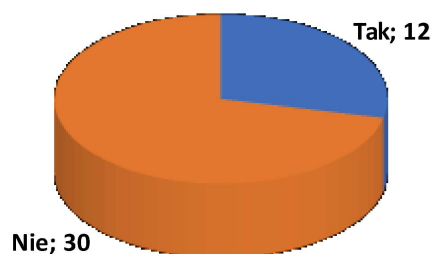
Pytanie nr 4 koncentrowało się wokół zagadnienia ochrony danych osobowych. Na pytanie, czy korzystając z Internetu podają swoje prawdziwe dane, aż 25 uczniów odpowiedziało przecząco; 15 uczniów przyznało, że zdarza im się podawać prawdziwe dane; 2 uczniów potwierdziło udostępnianie prawdziwych danych w Internecie.

5. Czy nawiązałeś kiedyś znajomość za pomocą Internetu?

Nawiązanie znajomości za pomocą Internetu potwierdziło 12 uczniów; 30 uczniów

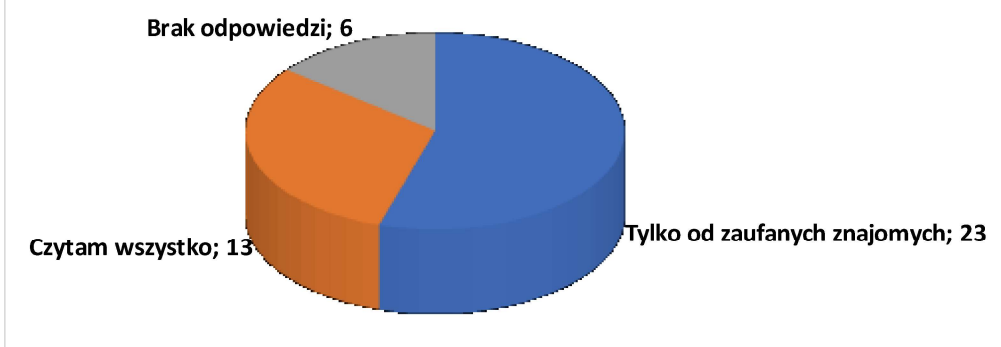
6. Jeśli tak, to znasz tę osobę poza siecią?

zaprzeczyło tej formule szukania kontaktu.

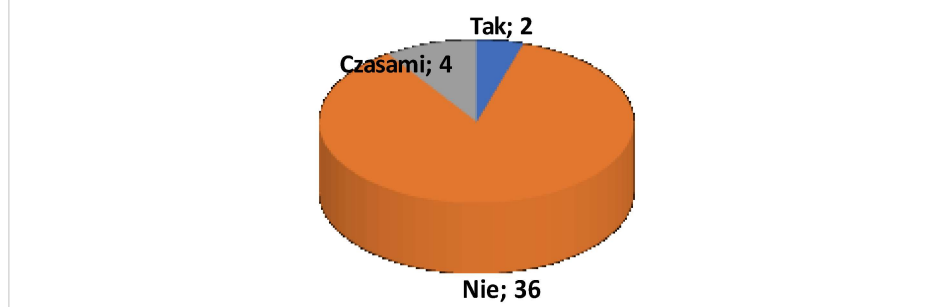
Na pytanie dotyczące kontynuowania znajomości poza siecią, zgodnie z pytaniem poprzednim- 12 uczniów odpowiedziało twierdząco; 30 uczniów zaprzeczyło.

7. Od kogo odbierasz wiadomości?

Na pytanie dotyczące odbierania wiadomości 13 uczniów przyznało, że czyta wszystkie wiadomości, które otrzymuje; 23 uczniów podaje, że odbiera je tylko od zaufanych znajomych; 6 uczniów nie udzieliło odpowiedzi.

8. Czy oglądasz film lub zdjęć na których dzieje się krzywda ludziom lub zwierzętom?

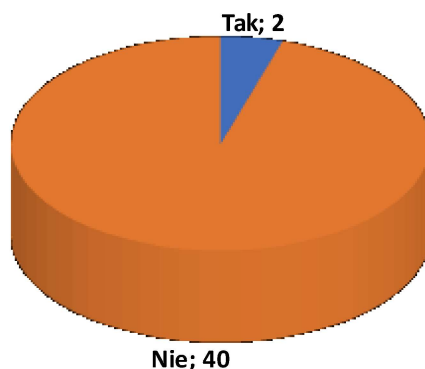
W Internecie można znaleźć wiele filmów lub zdjęć, na których dzieje się krzywda ludziom czy zwierzętom. 36 uczniów nie bawi tego typu rozrywka; 4 uczniów uznało, że niekiedy ich to cieszy; 2 uczniów przyznało, że bawią ich takie filmy lub zajęcia.

9. Czy umieszczasz w sieci zdjęcia lub filmy, które ośmieszają lub krzywdzą innych?

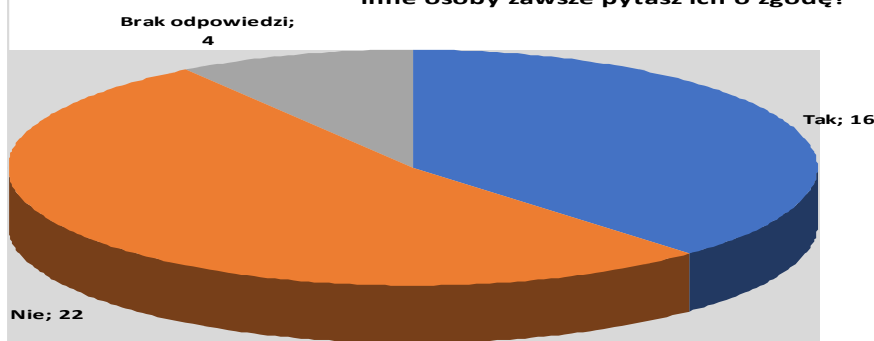
Na pytanie czy uczniowie zamieszczają w sieci zdjęcia lub filmy, które ośmieszają lub krzywdzą innych 39 pytanych zaprzeczyło; 2 uczniów odpowiedziało twierdząco; 1 uczeń nie wypowiedział się w badanej sprawie.

10. Czy umieszczasz lub przesyłasz swoje zdjęcia i filmy odsłaniające

Na pytanie nr 10, które dotyczyło tego czy uczniowie umieszczają lub przesyłają swoje zdjęcia i filmy odsłaniające intymne części ciała, 40 uczniów odpowiedziało zaprzeczająco; 2 twierdząco.

11. Czy chcąc umieścić w sieci filmu lub zdjęcie na którym są inne osoby zawsze pytasz ich o zgodę?

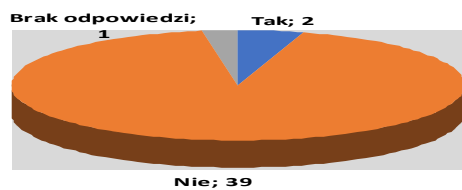

Na pytanie czy uczniowie chcąc umieścić w sieci film lub zdjęcie, na których są inne osoby zawsze pytają o ich zgodę, 22 zaprzeczyło; 16 potwierdziło; 4 nie udzieliło odpowiedzi.

Pytanie nr 12 dotyczyło zagadnienia, jak uczniowie zareagowaliby na wiadomość, że w Internecie znajduje się film lub zdjęcie z ich wizerunkiem, a na jakich publikację nie wyrazili zgody. 11 uczniów nie zajęło stanowiska w sprawie i nie udzieliło odpowiedzi; 4 uczniów twierdzi, że chciałoby zgłoszenia sprawy na Policji; 5 uczniów odczuwałoby złość lub gniew; 1 osoba odczuwałaby strach; 21 uczniów zgłosiłoby sprawę Rodzicom lub innemu dorosłemu.

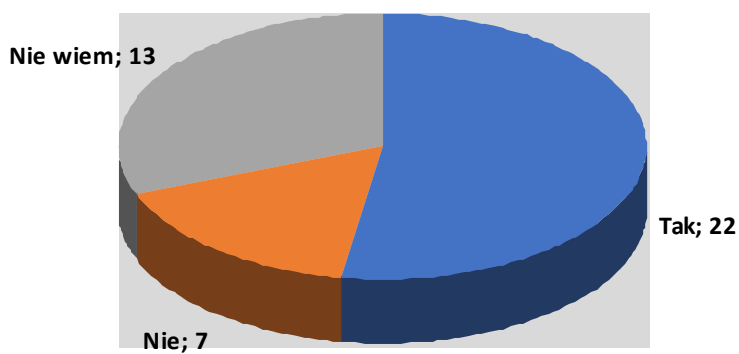

13. Czy pod wpływem złości umieścisz w sieci wulgarną treść?

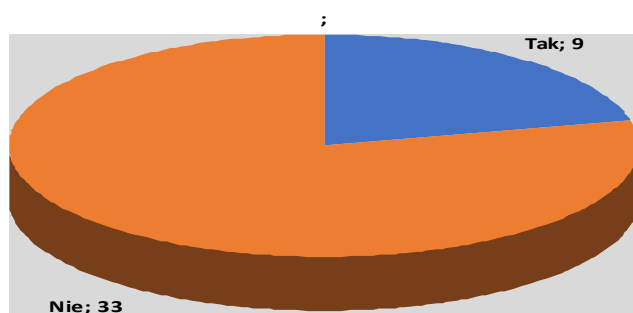
Zapytano uczniów czy pod wpływem złości umieścili w sieci wulgarną treść: 39 zaprzeczyło; 2 potwierdziło; 1 uczeń nie odpowiedział na zadany problem.

14. Czy komputer ma zainstalowany program antywirusowy?

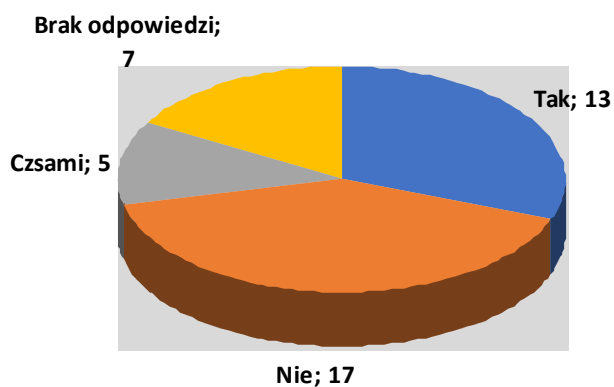
Na pytanie dotyczące posiadania zainstalowanego programu antywirusowego w komputerze: 22 uczniów potwierdziło; 13 nie ma wiedzy w tej kwestii; 7 zaprzeczyło.

15. Czy robisz zakupy przez Internet lub korzystasz z płatnych portali, gier?

Zapytano uczniów czy robią zakupy przez Internet lub korzystają z płatnych portali, gier. 33 uczniów tego nie robi; 9 korzysta z opcji kupowania w sieci.

16. Czy pytasz rodziców o pozwolenie dokonując opłat w sieci?

Pytanie nr 16 dotyczyło tego, czy uczniowie pytają Rodziców o pozwolenie dokonując opłat w sieci. 17 zaprzeczyło; 13 potwierdziło; 7 nie wypowiedziało się; 5 stwierdziło, że czasami pyta się o zgodę opiekunów.

Uczniowie w pytaniu nr 17 zostali zapytani, w jaki sposób pozyskują płatne filmy, gry i mp3. 14 uczniów twierdziło, że nie pozyskują, nie ściągają i nie pobierają wymienionych plików; 12 z nich nie udzieliło odpowiedzi, 6 uczniów ściąga je ze stron bezpłatnych, 10 uczniów kupuje karty doładowujące i umożliwiające pobieranie.

Na pytanie dotyczące korzystania z opcji zapisywania haseł w pamięci komputera 21 uczniów nie korzysta; 13 wybiera tę opcję; 5 czasami zapisuje hasła; 3 nie udzieliło odpowiedzi.

Na pytanie dotyczące korzystania ze stron oferujących szybką i łatwą wygraną. 36 uczniów zaprzeczyło temu; 3 czasami korzysta; 2 przyznało się do tego; 1 uczeń nie odpowiedział.

Pytanie nr 20 dotyczyło kwestii, czy uczniowie mają wiedzę na temat konsekwencji korzystania z nielegalnych programów lub gier komputerowych. 12 uczniów nie udzieliło odpowiedzi; 5 przyznało, że nie wie; 4 twierdziło, że zagraża to bezpieczeństwu sprzętu (wirus); 12 uczniów wymieniło kary finansowe lub sprawy karne; 2 uczniów obawiało się złości Rodziców; 7 uczniów uważało, że nie ma przewidzianych żadnych konsekwencji.

Ostatnie pytanie nr 21 koncentrowało się wokół zagadnienia zasad bezpiecznego korzystania z Internetu. Uczniowie poproszeni o wymienienie zasad cechowali się różnorodnością wypowiedzi. 13 uczniów pominęło pytanie i nie udzieliło odpowiedzi; 13 uczniów wymieniło zasady, aby nie posługiwać się prawdziwymi danymi osobowymi, nie kontaktować się z nieznanymi oraz nie używać wulgarnego słownictwa; 7 uczniów zgodnie podało, że należy uważnie czytać regulaminy, nie należy pobierać nielegalnych plików, korzystać ze sprzętu tylko za zgodą Rodzica; pojedynczy uczniowie podali, że należy stosować trudne hasła, korzystać z oprogramowania antywirusowego, nie grać w gry dla dorosłych, nie oglądać pornografii, nie odpisywać nieznanym nadawcom e-maili, nie przysyłać łańcuszków, nie spędzać zbyt wiele czasu przy komputerze, pytać Rodziców w niepewnych kwestiach, pod opieką dorosłych wyszukiwać informacji.

2.2. Ankiety dla Rodziców².

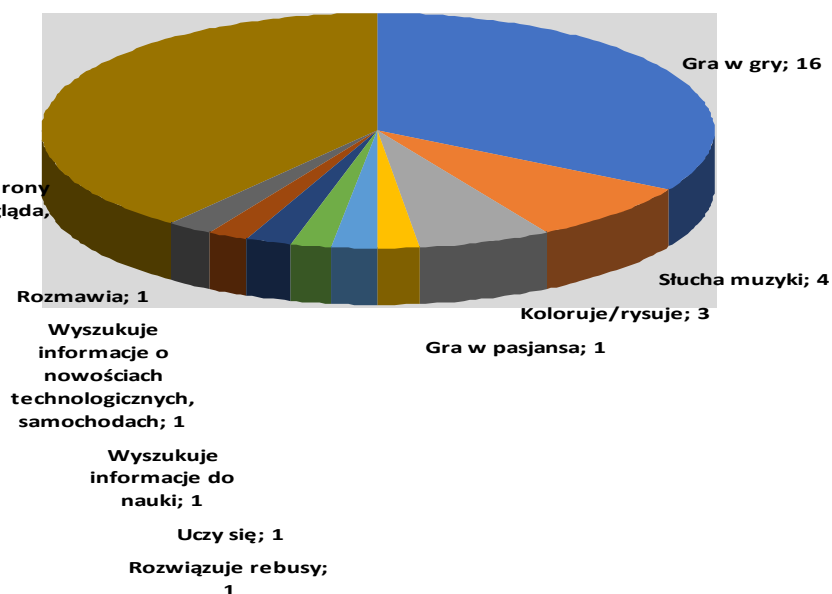
Pierwsze pytanie zadane Rodzicom dotyczyło pozyskania informacji, jak długo ich dziecko korzysta dziennie ze sprzętu z dostępem do Internetu. 14 Rodziców określiło czas, jaki dziecko spędza w sieci na 2 godz.; 8 Rodziców podało 1 godz.; 3 Rodziców odpowiedziało około 30 min.; 4 Rodziców określiło przedział między 2, a 3 godz.; 2 Rodziców podało przedział 3 do 8 godz. Wybrani Rodzice zdecydowali się zmienić zakres czasowy i podało, że ich dziecko nie codziennie korzysta z Internetu. 4 Rodziców określiło 2 godz. tygodniowo; 3 Rodziców przyznało, że są to 3-4 godz., ale wyłącznie weekendowo; 3 Rodziców określiło jako 3-4 godz. miesięcznie; 1 Rodzic nie udzielił odpowiedzi na zadane pytanie.

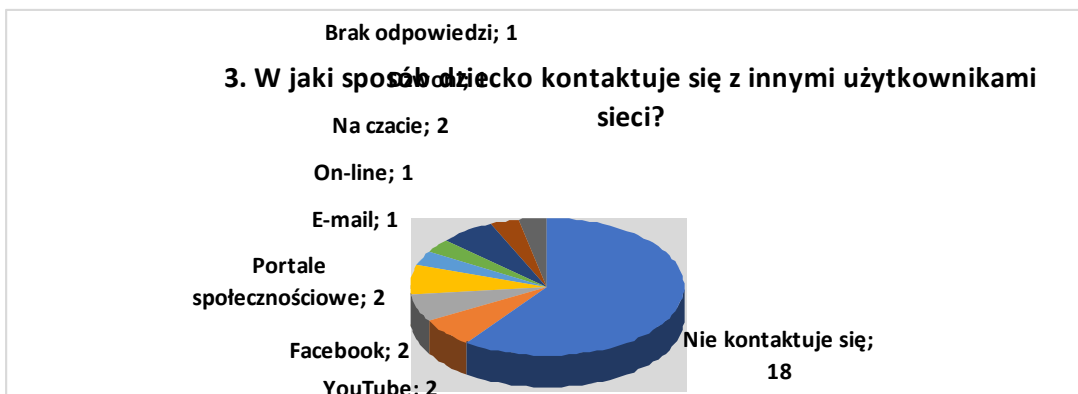
2 Z uwagi na fakt, że ankietowe pytania nr 1, 21, 22 miały charakter otwarty, różnorodność odpowiedzi uniemożliwiła sporządzenie wykresu.

2. Co Pana/Pani zdaniem dziecko robi na komputerze lub smartfonie?

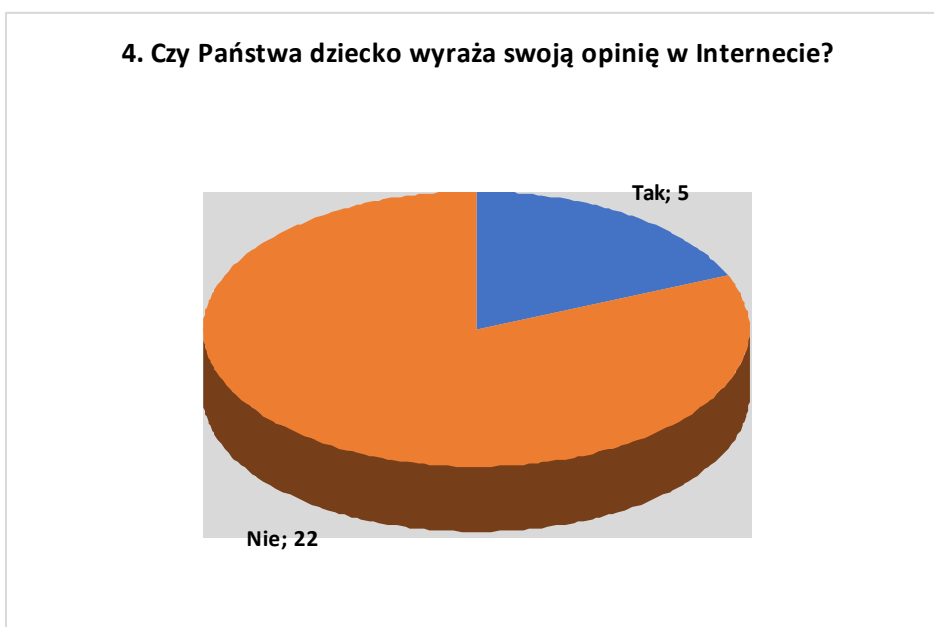
- Ogląda, w tym:
- ogólnie
  - bajki
  - filmy
  - YouTube
  - teledyski
  - ilustracje
  - zabawki
- tematyczne strony internetowe Ogląda, w tym:
- ogólnie
  - bajki
  - filmy
  - YouTube
  - teledyski
  - ilustracje
  - zabawki
- tematyczne strony internetowe Ogląda, w tym:
- o...

Poproszono Rodziców, by udzielili odpowiedzi na pytanie, co ich zdaniem dziecko robi przy komputerze lub smartfonie. 19 z zapytanych stwierdziło, że ogląda, w tym: ogólnie, bajki, filmy, YouTube, teledyski, ilustracje, zabawki, „wchodzi” na tematyczne strony internetowe; 16 osób odpowiedziało, że dziecko gra w gry; 4 uznaje, że dziecko słucha muzyki; 3 wskazało odpowiedź, że dziecko rysuje/ koloruje; zdaniem 1 rodzica dziecko gra w pasjansa; 1 Rodzic uważa, że dziecko rozwiązuje rebusy; 1 z ankietowanych twierdzi, że dziecko uczy się; według 1 Rodzica dziecko wyszukuje informacje do nauki; 1 z zapytanych twierdzi, że dziecko wyszukuje informacje o nowościach technologicznych, samochodach; według 1 Rodzica dziecko rozmawia za pomocą komputera lub smartfona.

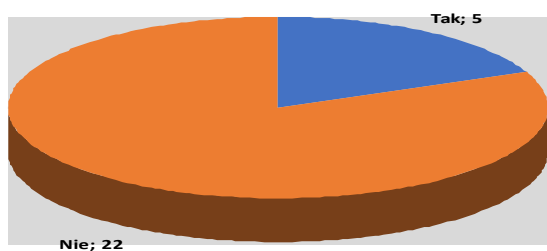

Pytanie nr 3 dotyczyło tego w jaki sposób dziecko kontaktuje się z innymi użytkownikami w sieci 18 Rodziców stwierdziło, że nie kontaktuje się; 2 wskazało YouTube; 2 Facebook; 2 portale społecznościowe; 2 odpowiedziało, że na czacie; 1 Rodzic wskazał E-mail; 1 On-line.

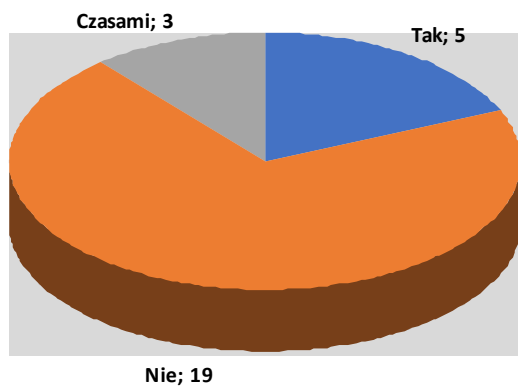
Na pytanie czy Państwa dziecko wyraża swoją opinię w Internecie 22 Rodziców zaprzeczyło; 5 potwierdziło.

5. Czy Państwa dziecko nawiązało kiedyś znajomość za pomocą Internetu?

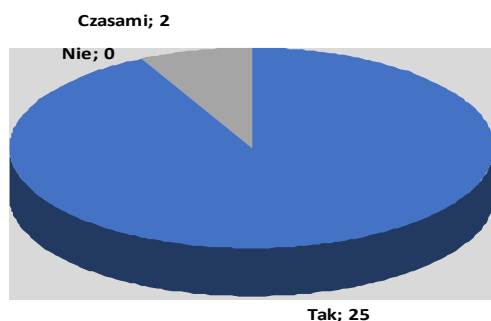
W pytaniu nr 5 Rodzice musieli odpowiedzieć czy ich dziecko nawiązało kiedyś znajomość za pomocą Internetu 22 zaprzeczyło; 5 potwierdziło.

6. Czy dzieci opowiadają o swoich znajomościach w sieci?

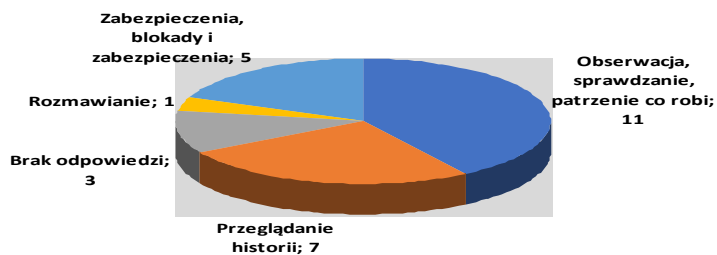
Pytanie nr 6 dotyczyło znajomościach w sieci. 19 Rodziców odpowiedziało przecząco; 5 potwierdziło; 3 przyznało, że ich dzieci czasami opowiadają o swoich znajomych z sieci.

7. Czy kontroluje Pan/Pani aktywność dziecka w sieci?

Na kolejne dotyczące kontroli aktywność dziecka w sieci 25 Rodziców potwierdziło nadzór; 2 przyznało, że kontroluje, ale robi to sporadycznie.

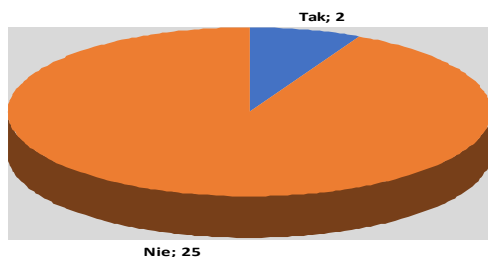
8. Jeśli tak w jaki sposób przebiega kontrola?

Większość Rodziców stwierdziło, że kontroluje swoje dzieci w sieci, więc następne pytanie dotyczyło tego w jaki sposób przebiega kontrola. Na co 11 Rodziców odpowiedziało, że ich kontrola polega na obserwacji, sprawdzaniu i patrzeniu co dziecko robi; 7 przegląda historię; 5 stosuje zabezpieczenia i blokady; 3 nie wypowiedziało się w tej sprawie; 1 Rodzic rozmawia z dzieckiem.

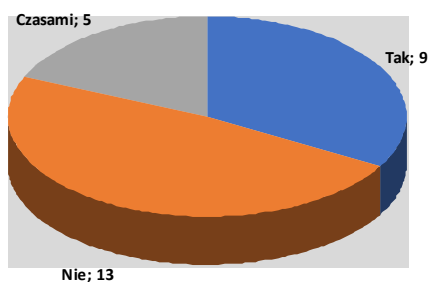

9. Czy dziecko skarżyło się kiedyś, że jest ośmieszane lub szykanowane w sieci?

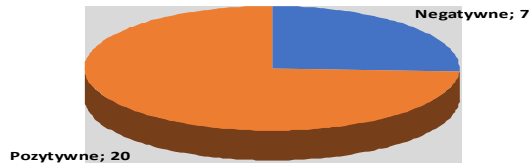
Pytanie nr 9 dotyczyło tego, czy dziecko skarżyło się kiedyś, że jest ośmieszane lub szykanowane w sieci: 25 rodziców zaprzeczyło; 2 potwierdziło to zjawisko.

10. Czy w trakcie korzystania z komputera lub smartfona dziecko okazuje nadmierne emocje?

W 10 pytaniu zapytano Rodziców, czy w trakcie korzystania z komputera lub smartfona ich dziecko okazuje nadmierne emocje. 13 osób zaprzeczyło temu; 9 potwierdziło; 5 stwierdziło, że czasami dziecko okazuje emocje.

11. Jeśli tak, jakie to emocje?

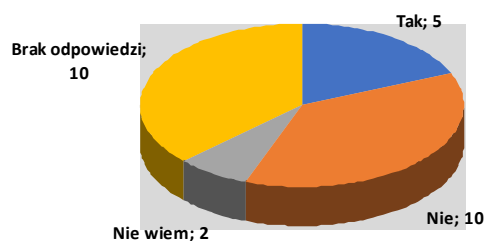
Następnie zapytano Rodziców, jakie emocje okazują ich dzieci podczas korzystania z komputera lub smartfona. 20 osób odpowiedziało, że są to emocje pozytywne; 7 wskazało na emocje negatywne.

12. Czy dziecko robi zakupy przez Internet lub korzysta z płatnych portali lub gier?

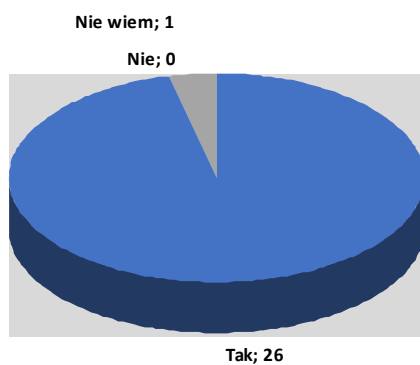
Pytanie nr 12 dotyczyło tego, czy dziecko robi zakupy przez Internet lub korzysta z płatnych portali lub gier. 25 Rodziców zaprzeczyło temu; 1 potwierdził; 1 Rodzic nie wie, czy dziecko korzysta z gier płatnych lub opcji zakupów w sieci.

13. Czy zakupów dokonuje za Państwa zgodą i pomocą?

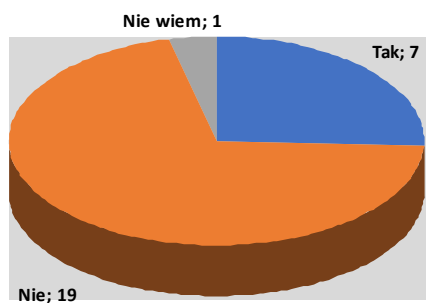
Następnie zapytano Rodziców, czy dziecko dokonuje zakupów za ich zgodą i pomocą. Na co 10 osób nie odpowiedziało na zadane pytanie; 10 zaprzeczyło temu; 5 potwierdziło; 2 stwierdziło, że nie wie.

14. Czy komputer ma zainstalowany program antywirusowy?

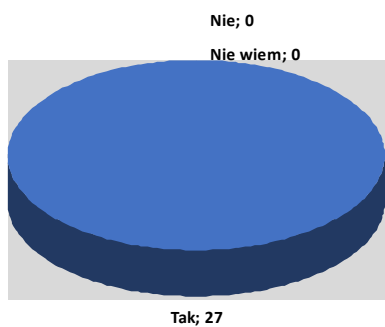
Na pytanie dotyczące zainstalowanego programu antywirusowego 26 Rodziców odpowiedziało potwierdzając; 1 rodzic nie wie, czy komputer jest bezpieczny.

15. Czy korzystają Państwo z opcji zapisywania haseł, loginów w pamięci komputera?

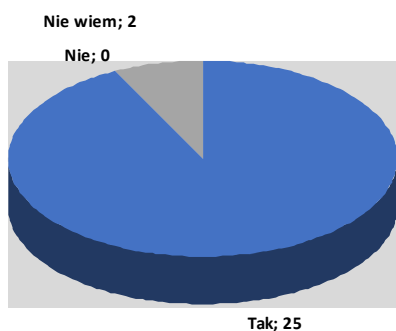
Pytanie nr 15 dotyczyło tego, czy Rodzice korzystają z opcji zapisywania haseł i loginów w pamięci komputera. 19 z nich zaprzeczyło; 7 potwierdziło; 1 rodzic stwierdził, że nie wie czy zapisuje loginy i hasła w pamięci komputera.

16. Czy korzystają Państwo ze stron oferujących łatwą i szybką wygraną?

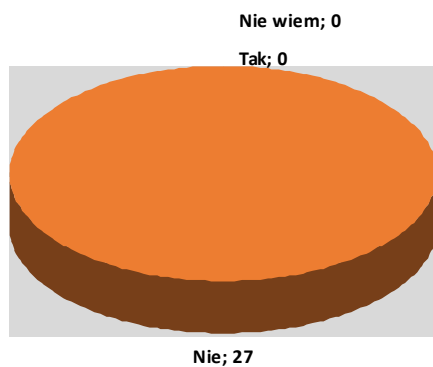
W następnym pytaniu dotyczącym korzystania ze stron oferujących szybką i łatwą wygraną każdy Rodzic zaprzeczył jakoby korzystał z wymienionych stron.

17. Czy ma Pan/Pani zabezpieczony dostęp do kont bankowości internetowej?

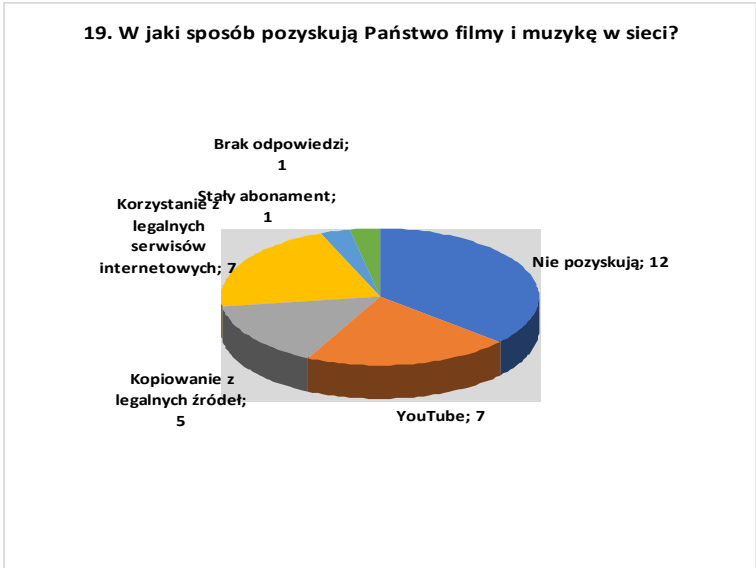

Pytanie nr 17 dotyczyło zabezpieczeń dostępu do kont bankowości internetowej. 25 z ankietowanych potwierdziło; 2 rodziców nie wie o takich zaporach.

18. Czy Państwa dzieci korzystają z nielegalnych programów i gier komputerowych?

Następnie zapytano Rodziców, czy ich dzieci korzystają z nielegalnych programów i gier komputerowych, na co wszyscy badani zaprzeczyli.

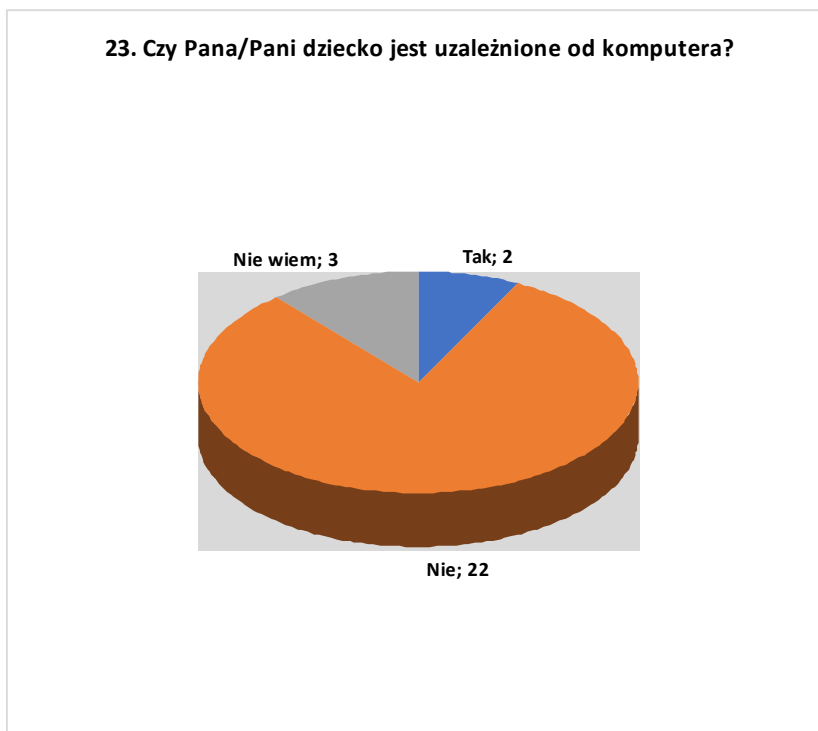
Pytanie 19 dotyczyło tego, w jaki sposób ankietowani pozyskują filmy i muzykę w sieci. 12 z pytanym nie pozyskuje; 7 poprzez serwis YouTube; 7 korzysta z legalnych serwisów internetowych; 5 kopiuje z legalnych źródeł; 1 osoba posiada wykupiony stały abonament; 1 rodzic nie odpowiedział na pytanie.

Na pytanie, co może się stać, kiedy ktoś korzysta z nielegalnych programów i gier komputerowych 11 Rodziców stwierdziło, że komputer „złapie” wirusa; 9 uważa, że jest to karalne; 3 odpowiedziało, że przez nielegalne korzystanie komputer się zepsuje; 3 z zapytanych nie wie; 3 nie udzieliło odpowiedzi; 2 uważa, że dokonuje kradzieży; 1 Rodzic sądzi, że naraża się na działalność hackerów; 1 osoba twierdzi, że występuje ryzyko kradzieży danych; 1 z Rodziców uważa, że może to grozić konfiskatą sprzętu.

W pytaniu nr 21 Rodzice zostali poproszeni o wymienienie zasad bezpiecznego korzystania z Internetu. 8 Rodziców skupiło się na ważności ochrony haseł i swoich danych; 6 Rodziców podało konieczność korzystania z oprogramowania antywirusowego; 6 pytanych niepodawanie informacji osobistych; 4 nie podawać w ogóle haseł; 3 korzystanie z legalnych oprogramowań; 3 nie wchodzić na nielegalne strony; 2 korzystanie ze sprawdzonych stron internetowych; 2 otwieranie wiadomości od znanych nadawców; 4 unikanie klikania w nieznane linki i pliki; 4 ograniczone zaufanie; pojedynczo Rodzice wymieniali uważne logowanie, czytanie regulaminów, sprawdzanie zabezpieczeń SSL, blokowanie zakazanych stron internetowych, niekorzystanie z niecertyfikowanych programów.

Pytanie nr 22 dotyczyło negatywnych skutków zbyt długiego spędzania czasu przed komputerem. 12 Rodziców wymieniło pogorszenie wzroku lub jego uszkodzenie (ból i zmęczenie); 8 Rodziców za skutek podało uzależnienie; 6 nerwowość; 4 ból kręgosłupa i wady postawy; 3 brak koncentracji; 2 ból głowy; 7 agresję i nadpobudliwość; 2 izolację od świata realnego; pojedynczo wymieniano ogólną niechęć, zaburzenia neurologiczne, słabe relacje społeczne, brak umiejętności nawiązywania kontaktów w świecie realnym, trudności w funkcjonowaniu, bezsenność, złe zachowanie; 2 Rodziców nie udzieliło odpowiedzi.

W ostatnim pytaniu zapytano Rodziców, czy ich dziecko jest uzależnione od komputera. 22 osoby zaprzeczyło temu; 3 nie wie, czy dziecko jest uzależnione; 2 przyznało, że ich dziecko jest uzależnione.

2.3. Wywiad z gronem pedagogicznym.

Poproszono pedagogów, aby wypowiedzieli się, w jaki sposób dbają o bezpieczeństwo dzieci w szkole, w zakresie zjawiska cyberprzemocy. Z przeglądu pracowni komputerowej wynika, że sala nr 13 wyposażona jest w 4 stanowiska (monitor, jednostka centralna z dostępem do Internetu, napęd CD, USB i inne akcesoria). Sprzęt posiada zainstalowany darmowy program antywirusowy COMODO, zapory sieciowe systemu Windows 10, program Kontrola Rodzicielska. Pozostałe blokady np. do portali społecznościowych są zbędne z uwagi na fakt, że uczniowie pracują wyłącznie pod stałą kontrolą nauczycieli. Oprócz lekcji informatyki prowadzone są także zajęcia komputerowe (popołudniowe), w czasie których uczniowie przez 30 minut wykonują prace tematyczne, np. laurka dla Dzień Kobiet czy Bezpieczne Ferie. Pozostały kwadrans mogą poświęcić wyłącznie na gry edukacyjne, np. Miasta Polski, Animal Quiz i inne wedle zainteresowań. W Statucie Szkoły znajduje się zapis, co do przeznaczenia pracowni komputerowej (Rozdział 2, § 24 . 18).

W roku szkolnym na korytarzu eksponowana była gazetka informująca „Szkodliwe niebieskie światło”. Jej zadaniem było uświadomienie społeczności szkolnej, że urządzenia z ekranami LCD i oświetlenie LED emitują światło niebieskie, które w nadmiarze jest szkodliwe dla wzroku.

Nauczyciele informatyki programowo realizują tematy związane z bezpieczeństwem w sieci (w tym: Zapoznanie z zasadami obowiązującymi w sali komputerowej oraz z PSO). W ramach pomocy pedagogiczno-psychologicznej prowadzone są zajęcia dotyczące właściwego korzystania ze sprzętu z dostępem do Internetu. Ze względu na specyfikę placówki nie organizuje się apeli szkolnych o tematyce cyberprzemocy, aby zachować ostrożność i nie rozwijać tematu pobudzającego ciekawość uczniów. W szkole przyjęto zasadę, że uczniowie mogą korzystać ze sprzętu z dostępem do Internetu wyłącznie w czasie trwania przerwy po czwartej godzinie lekcyjnej (11:25-11:40). Na lekcjach obowiązuje zakaz korzystania z telefonów komórkowych i innych urządzeń elektronicznych (Statut Szkoły, Rozdział 2, Dział VI. Uczniowie Szkoły, ich prawa i obowiązki § 62, 3.m). Nauczyciele przedmiotowi w czasie zajęć lekcyjnych również poruszają tematy związane z bezpieczeństwem w sieci (tabela nr 1).

Tabela nr 1. Zestawienie tematów realizowanych przez nauczycieli przedmiotowych

Klasa	Temat
3 A	Mój komputer. Kontakt z obcym. Nasza strona WWW. Chłopiec, który się zagubił. Co czyha w sieci?- zagrożenia i bezpieczeństwo.
4 A	W sieci. Wstęp do Internetu. Nie daj się wciągnąć w sieć O bezpieczeństwie w Internecie.
4 B	Zasady korzystania z bezpiecznego Internetu. W sieci. Wstęp do Internetu. Nie daj się wciągnąć w sieć O bezpieczeństwie w Internecie.
5 A	Zasady bezpiecznego korzystania z Internetu.

	W sieci. Tajemnica internetowej korespondencji. Zainteresowania i hobby. Rozmawiamy o hobby – bezpieczeństwo w Internecie. Komputer – przyjaciel czy wróg?
5 B	Jak bezpiecznie korzystać z Internetu?
6 A	Higiena psychiczna. Uzależnienia behawioralne.
6 B	Higiena psychiczna. Uzależnienia behawioralne.
6 C	Sposoby spędzania wolnego czasu, bezpieczny Internet. Od czego można się uzależnić?
6 D	Cyberprzemoc i bezpieczeństwo w sieci. Wyloguj się do życia. Higiena psychiczna. Uzależnienia behawioralne.
7 A	Higiena psychiczna. Uzależnienia behawioralne.
7 B	Zasady bezpiecznego korzystania z Internetu. Moje hobby – komputer (niebezpieczeństwo w sieci).
7 C	Bezpieczeństwo w sieci. Komputer – przyjaciel czy wróg?
II Gim OTE	Pirat z komputera. Jak mądrze i bezpiecznie korzystać z Internetu. Współczesna komunikacja - „chat”. Dzieci bezpiecznego Internetu – kodeks zachowań. Powiedz „NIE”.

3. Wnioski z ewaluacji.

Zespołowi prowadzącemu ewaluację zależało, aby powyższy raport spełniał kryteria decydujące o jego wartości, tzn. autentyczność, zgodność z przedmiotem ewaluacji, kontekst kulturowy oraz wiarygodność i wewnętrzną spójność. Autoewaluacja w praktyce pozwala pozyskać informacje, które dają (w miarę) pełny obraz jakości tego, co robi szkoła, a przede wszystkim dostarcza impulsu do zmiany.

Wybór obszaru dotyczącego bezpieczeństwa w cyberprzestrzeni nie był przypadkowy. Cyberprzemoc jest zjawiskiem nowym i wraz z rozwojem technologii informacyjnej przybiera nowe, coraz bardziej wyszukane formy. Bez względu na wiek, napastnicy prześladują swoje ofiary złośliwymi i obraźliwymi SMS-ami lub e-mailami. Bardziej drastyczną formą ataku jest sporządzanie witryn internetowych, wpisów na forach dyskusyjnych czy dręczenia przez portale społecznościowe. Skutkiem takich niekontrolowanych zachowań w sieci jest stale rosnąca liczba samobójstw wśród dzieci i młodzieży szkolnej. Z danych statystycznych wynika, że Polska jest na drugim miejscu w Europie pod względem samobójstw nieletnich, a raport Najwyższej Izby Kontroli z 2017 roku alarmuje, że w latach 2014-2016 dzieciom w Polsce “nie zapewniono wystarczającej opieki

psychologiczno-pedagogicznej.” Dyrekcja oraz grono pedagogiczne postanowiło zbadać problem zjawiska cyberprzemocy, aby wzmocnić bezpieczeństwo uczniów w tym ważnym obszarze.

Analiza dokumentacji wykazała zastanawiający i niespójny obraz relacji Rodzice – uczniowie. W pytaniu pierwszym ankiety dla uczniów, aż 9 z nich oświadczyło, że z Internetu korzysta przez cały dzień. Zaś pozostali respondenci oszacowali ten czas na nie mniejszy niż jedną godzinę dziennie. Z kolei Rodzice na pytanie pierwsze ankiety, czyli zapytanie o czas spędzany przez dziecko w sieci odpowiedzieli bardzo różnie. Przy czym wśród odpowiedzi padały warianty np. wyłącznie weekendowo, co potwierdza niespójność respondentów. Mimo odmiennych stwierdzeń, co do czasu spędzanego przed urządzeniami z dostępem do Internetu, ustalono, że uczniowie wszechstronnie korzystają z sieci oglądając bajki, słuchając muzyki czy też grając, a Rodzice mają wiedzę w tym względzie. Drugim pytaniem kluczowym było pozyskanie informacji na temat nawiązywania kontaktów w sieci. Na pytanie nr 5 ankiety 12 uczniów potwierdziło nawiązanie kontaktu za pośrednictwem Internetu. Z kolei w ankiecie dla Rodziców tylko 5 z nich przyznało, że ich dziecko nawiązało kontakt z innymi użytkownikami sieci. Wynika więc, że Rodzice nie zawsze wiedzą, że ich dziecko nawiązuje kontakty w sieci. Trzecim pytaniem kluczowym było ustalenie, czy uczniowie udostępniają swoje dane osobowe w sieci. Na pytanie nr 4 ankiety dla uczniów dwoje z nich przyznało, że podaje swoje prawdziwe dane, a 15 respondentów wybrało opcję „czasami”. Przecząco odpowiedziało 25 uczniów. Z pozyskanych danych wynika, że niemal połowa zapytanych wykorzystuje w sieci swoje dane osobowe. Kolejną kluczową kwestią była znajomość prawa w odniesieniu do nielegalnych plików. Pytanie nr 20 dotyczyło kwestii, czy uczniowie mają wiedzę na temat konsekwencji korzystania z nielegalnych programów lub gier komputerowych. Zastanawiający jest fakt, dlaczego, aż 12 uczniów nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie. Warto, aby ustalić przyczynę takiego stanu sprawy, czy wynika ona z niewiedzy uczniów, czy brak odpowiedzi ma inne podłoże. Następne pytanie kluczowe dotyczyło świadomości zagrożeń płynących z korzystania z Internetu. Pytania ankiety nie zrealizowały jednoznacznej odpowiedzi na to zagadnienie. Pytanie nr 21 koncentrowało się wokół zagadnienia zasad bezpiecznego korzystania z Internetu, co nie jest tożsame z zagrożeniami płynącymi z użytkowania sieci. Podobnie z ustaleniem, czy uczniowie komentują i wyrażają swoje zdanie za pośrednictwem Internetu. Kwestionariusz ankiety nie udzielił odpowiedzi na powyższą kwestię. Problematyka poruszana w pytaniach ankiety była zbyt obszerna, co uniemożliwiło pozyskanie informacji w zakresie powyższego zagadnienia. Bezpieczeństwo w cyberprzestrzeni jest tak rozległym obszarem, że wymaga konkretyzacji i precyzji. Mimo, że nie udało się zrealizować odpowiedzi na pytania kluczowe, zauważono inne problemy wynikające z badania świadomości uczniów, co do korzystania z Internetu. Przeważająca liczba pytaných dzieci uznaje dostęp do Internetu za niezbędne narzędzie relaksu i wypoczynku. Zdecydowanie należy przywrzeć się również problemowi wynikającemu z odpowiedzi na pytania nr 8 (Czy bawi cię oglądanie filmów lub zdjęć na których dzieje się krzywda ludziom lub zwierzętom?), nr 9 (Czy umieszczasz w sieci zdjęcia lub filmy, które ośmieszają lub krzywdzą innych?), nr 10 (Czy umieszczasz lub przesyłasz swoje zdjęcia i filmy odsłaniające intymne części ciała?). Należy zbadać, czy rzeczywiście może mieć miejsce sytuacja, że uczniowie oglądają i odczuwają radość z oglądania filmów, gdzie krzywdzeni są ludzie lub zwierzęta; jak również przesyłają zdjęcia lub filmy odsłaniające ich intymne części ciała. Szkoła powinna prowadzić dalsze prace nad ewaluacją w zakresie bezpieczeństwa w cyberprzestrzeni i ustalić, czy wyniki są zgodne ze stanem faktycznym. Możliwym jest, że - ze względu na specyfikę placówki - uczniowie nie

postrzegają swoich czynów w kategoriach przemocowych, a jedynie udzielanych odpowiedzi w kontekście żartobliwych czynów w postaci udzielenia określonego wariantu. W myśl tej zasady należy uczyć dzieci i młodzież zachowania w świecie realnym oraz wirtualnym – zapoznawania ich z panującymi regułami oraz umożliwiając im zrozumienie.

Pytanie kluczowe, jakich miała dostarczyć ankieta dla Rodziców po części pokrywała się z zagadnieniami uczniów. Dodatkowo postanowiono ustalić, jak przebiega proces ochrony danych. Na pytanie nr 15, czy Rodzice korzystają z opcji zapisywania haseł i loginów w pamięci komputera, aż 7 z nich przyznało, że używa tej funkcji, 1 z respondentów nie ma wiedzy w tym zakresie. Warto zastanowić się nad kwestią, czy Rodzice są poinformowani, że zabieg ten wiąże się z niebezpieczeństwem przejęcia ich haseł i loginów przez osoby trzecie (konsekwencją może być np. włamanie do konta bankowego). Na pytanie nr 17 ankiety, czy Rodzice mają zabezpieczony dostęp do bankowości internetowej 25 respondentów przyznało, że tak, co może świadczyć o niewystarczającej wiedzy, co do opcji zapisywania haseł i loginów w pamięci komputera. Kolejnym pytaniem kluczowym było ustalenie stopnia znajomości prawa w odniesieniu do korzystania z nielegalnych plików. Wszyscy respondenci w pytaniu nr 18 ankiety zgodnie zaprzeczyli jakoby ich dziecko miało korzystać z nielegalnych programów i gier komputerowych. Z kolei w pytaniu nr 20 dotyczącym konsekwencji korzystania z nielegalnych plików, aż 3 Rodziców nie udzieliło odpowiedzi na zadaną kwestię. Warto podjąć działania mające na celu uświadomienie wszystkich Rodziców, co do konsekwencji użytkowania nielegalnych aplikacji itd. Następnym zagadnieniem kluczowym było pozyskanie informacji, czy Rodzice mają wiedzę na temat zagrożeń płynących z korzystania z Internetu. Pytanie nr 22 dotyczyło negatywnych skutków zbyt długiego spędzania czasu przed komputerem. Rodzice w większości wymieniali skutki fizyczne (m.in. wady wzroku i postawy), rzadziej psychiczne (np. trudności w nawiązywaniu relacji społecznych). Należy zauważyć, że 2 respondentów w ogóle nie ustosunkowało się do kwestii. Stosunek do odpowiedzi nasuwa wniosek o konieczności edukacji Rodziców w zakresie obszaru cyberprzestrzeni. Rodzice winni baczniej kontrolować czas, jaki dzieci spędzają przy komputerze lub smartfonie. Warto zwrócić uwagę na wynik pytania nr 23, gdzie troje Rodziców nie wiedziało, czy ich dziecko może być uzależnione od Internetu lub nie. Biorąc pod uwagę, że dzieci w szkole mają ograniczoną możliwość korzystania z sieci to właśnie na Rodzicach spoczywa brzemień kontroli tego, jak dziecko spędza czas wolny będąc pod ich opieką. Ważnym pytaniem kluczowym było ustalenie, jakie emocje towarzyszą dzieciom w czasie korzystania z Internetu. W ankiecie na pytanie nr 11, odpowiedź „negatywne” udzieliło 7 respondentów. Skoro Rodzice dostrzegają problem negatywnych emocji u dziecka w czasie, kiedy korzysta z Internetu, powinni przeciwdziałać takiemu procederowi. Na ostatnie zagadnienie kluczowe, czy Rodzice kontrolują jakość przeglądanych przez dziecko stron w pytaniu nr 7 ankiety tylko dwoje respondentów przyznało, że „czasami” kontroluje, natomiast zdecydowana reszta potwierdziła twierdząc kontrolę rodzicielską. Niespójność widoczna jest w odpowiedziach na pytanie nr 8, gdzie poproszono opiekunów o podanie sposobu kontroli i troje z nich nie udzieliło odpowiedzi. Warto zastanowić się nad powodem braku rozwiązania kwestii.

W szkole prowadzona jest edukacja na temat cyberprzemocy. Jak wynika z analizy wywiadu z gronem pedagogicznym pracownia komputerowa jest pod stałym nadzorem, a uczniowie w czasie pobytu w placówce mają ograniczoną możliwość korzystania ze sprzętów z dostępem do Internetu. Uczniowie mają zapewnioną stałą pomoc psychologiczno-pedagogiczną, a nauczyciele przedmiotowi oraz wychowawcy w większości realizują nałożony przez Ministerstwo Edukacji Narodowej obowiązek prawidłowego kształtowania

postaw zgodnie z wartościami i normami społeczeństwa demokratycznego. Jak wynika z dokumentacji nauczyciele edukacji wczesnoszkolnej (poza klasą 3) nie realizują tego obowiązku. Pozytywnie należy również ocenić fakt, iż treści zamieszczone na stronie internetowej są kontrolowane pod względem praw autorskich, ochrony danych osobowych oraz ochrony wizerunku.

4. Rekomendacje:

Kontynuować przyjęte cele edukacji dzieci w zakresie bezpiecznego korzystania z Internetu przez upowszechnienie ww. raportu oraz prowadzenie dalszych działań w wybranym obszarze.

Monitorować celowość użycia w szkole sprzętów z dostępem do sieci przez rozmowę i ogląd nauczyciela dyżurującego.

Wypracować w uczniach aktywną postawę działania w przypadku pojawienia się zjawiska cyberprzemocy względem ich samych, bądź w sytuacji bycia świadkiem zdarzenia przez wykorzystanie metody dramy, scenek sytuacyjnych i improwizacji organizowanych w czasie zajęć z wychowawcą.

Promować bezpośrednie formy komunikacji i alternatywne sposoby spędzania wolnego czasu za pośrednictwem np. konkursów klasowych i szkolnych.

Podniesienie kompetencji Rodziców w zakresie wiedzy, co do kontroli czasu spędzanego przez ich dziecko w sieci poprzez zorganizowanie szkolenia.

5. Formy/sposoby upowszechniania raportu:

Uczniom: sprawozdanie na lekcji wychowawczej – wrzesień 2018.

Nauczycielom: sprawozdanie na zebraniu Rady Pedagogicznej – sierpień 2018.

Rodzicom: sprawozdanie na pierwszym zebraniu z rodzicami – wrzesień 2018.

Umieszczenie raportu w bibliotece szkolnej i na stronie internetowej szkoły (BIP).